



GIMNAZIJA IN
SREDNJA ŠOLA
RUDOLFA MAISTRA

TRADICIJA V TRENDU
PASTIRSKA PRAVLJICA V ŽIVO

Avtorja: Nika GRADIŠEK & Miha PIŠKUR

Mentor: Žan POTOČNIK

Kamnik, december 2024

KAZALO

UVOD.....	3
ZGODOVINA VELIKE PLANINE.....	4
ZNAMENITOSTI NA VELIKI PLANINI.....	4
PASTIRJEVO ŽIVLJENJE.....	7
PROGRAM - PASTIRSKA PRAVLJICA V ŽIVO.....	7
ZAKLJUČEK.....	10
VIRI IN LITERATURA.....	11

UVOD

Pastirska pravljica v živo na Veliki planini je edinstven turistični program, namenjen parom in mladim družinam, ki si želijo pobegniti od mestnega vrveža in raziskati lepote Velike planine na sodoben in hkrati pristen način. Program ponuja nepozabno doživetje pastirskega življenja z obilico narave, pristne hrane in zanimivih aktivnosti. Velika planina je ena izmed najbolj prepoznavnih naravnih znamenitosti v Sloveniji, znana je po svoji izjemni kulturni dediščini in čudovitih razgledih. Na tem območju se tradicija stoletnih pastirskih običajev prepleta s sodobnimi turističnimi trendi. S svojo edinstveno kombinacijo naravnih lepot in bogate dediščine ponuja Velika planina velik potencial za razvoj trajnostnega turizma. Namen raziskave je oblikovati turistični program, ki bi omogočal avtentično doživetje dediščine Velike planine, hkrati pa sledi trendom trajnostnega turizma. Na ta način želimo prispevati k trajnostnemu razvoju turizma na Veliki planini in spodbuditi večje zavedanje o pomenu ohranjanja tradicije v sodobnem času ter ozaveščanje novih generacij.

ZGODOVINA VELIKE PLANINE

Zgodovina Velike planine sega v čase Marije Terezije. Takrat je kmetom iz okolice Stahovice, Zakala, Bistričice, Črne pri Kamniku in Gozda podelila pašne pravice. Ena pašna pravica je pomenila eno kravo na planini. To je bilo še posebej pomembno za kmete, ki v dolini niso imeli dovolj hrane za živino, da bi jo lahko nahranili čez celo leto. Kmetje so na Veliki planini zgradili preprosta lesena zatočišča za živino, ki so nudila zavetje ponoči in v slabem vremenu. Sprva so na planini pasli različne vrste živali, a ker se niso dobro razumele, danes tam prevladuje govedo. Vsako pozno pomlad ali na začetku poletja so pastirji peš vodili svojo živino na planino. Pot je bila dolga in naporna, trajala je 4 do 5 ur. Včasih je bil ta obred poseben dogodek, danes pa večino krav na planino pripeljejo s traktorji. Med 2. svetovno vojno so Nemci požgali skoraj celotno pastirsko naselje na Veliki planini. Ohranili sta se le dve koči na Mali planini. Po vojni so pastirji začeli graditi nove, bolj udobne koče, ki so bile lažje dostopne. Sprva so imele koče ovalno obliko, po vojni pa so začeli graditi tudi pol-ovalne in kvadratne oblike. Posebna zgodba je Preskarjeva koča. Pastir Preskarjev Andrej jo je poleti leta 1945 postavil na pogorišču stare koče in ohranil prvotno ovalno obliko. Danes je to edina koča na Veliki planini, ki se ponaša z izvirno zasnovo, majhnostjo in skromno notranjostjo. Njeno ognjišče je še vedno originalno, saj ga vojna ni uničila. Danes je Preskarjeva koča urejena kot muzej. Nahaja se v pastirskem naselju in je odprta vsak dan med pašno sezono. Prepoznali jo boste po značilni sivi zunanosti in njenem kamnitem okolju.

ZNAMENITOSTI NA VELIKI PLANINI

PASTIRSKO NASELJE

Pastirsko naselje na Veliki planini, ki velja za eno redkih ohranjenih naselij te velikosti v Evropi, ki vsako leto privablja številne obiskovalce vse dni v letu. Njegova posebnost je v tipični arhitekturi, ki je postala simbol tega območja. Strehe pastirskih koč so prekrivene z značilnimi smrekovimi škodlami, ki segajo zelo nizko in dajejo kočam edinstven videz. V

Kamniškem koncu pastirsko kočo poimenujejo »pastirska bajta« ali »pastirski stan«, smrekovi škodli pa so v lokalnem narečju znani kot »šinkel«.

Naselje je še posebej živahno v mesecu juniju, ko kočje oživijo, saj se v njih nastanijo pastirji, ki s svojo živino ostanejo na paši vse do septembra. V tem času obiskovalci lahko uživajo v domačih mlečnih dobrotah, kot so sveže kislo mleko in sir, ter poskusijo pravo pastirsko malico, ki običajno vključuje kislo mleko in žgance.



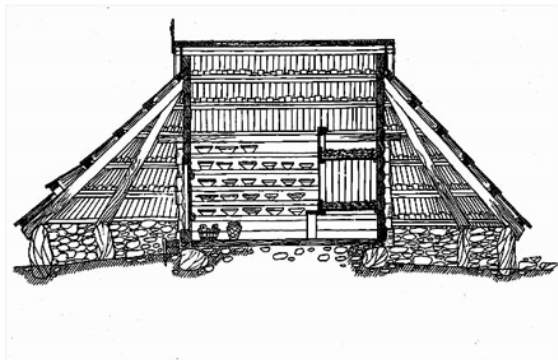
KAPELA MARIJE SNEŽNE

Nad pastirskim naseljem se dviga kapela Marije Snežne, katere zgodovina sega v čas pred drugo svetovno vojno. Med vojno so nemški vojaki kapelo požgali, a so jo na pobudo pastirjev ponovno zgradili leta 1988. Kapela je posvečena Mariji Snežni, zato je 5. avgust pomemben praznik tako za kapelo kot za celotno naselje. V poletnem času, ko poteka pastirska sezona, v kapeli vsako nedeljo potekajo svete maše. Prav poseben dogodek pa je polnočnica na božični večer, ki vsako leto privabi več tisoč obiskovalcev.



PRESKARJEV MUZEJ

Muzej se nahaja v osrčju pastirskega naselja na Veliki planini in je odprt vsak dan med pašno sezono. Že njegova zunanost je prepoznavna, saj spominja na majhno, sivo pastirsko bajto, ki se nahaja v kamnitem predelu naselja. Koča, ki je nekoč stala na tem mestu, je bila proti koncu druge svetovne vojne požgana. Na njenem pogorišču je Preskarjev Andrej leta 1945 postavil današnjo kočo v prvotni ovalni obliki, ki odraža značilen videz bajt pred vojno. Danes je to edina koča na Veliki planini, ki ohranja tradicionalno obliko, majhnost in skromno opremljeno notranjost, zaradi česar izstopa med ostalimi pastirskimi stanovi. V Preskarjevem muzeju si lahko ogledamo: Pastirsko opremo: Predmeti, ki so jih pastirji ročno izdelovali in uporabljali pri vsakdanjem delu, kot so orodja za pridelavo masla, skute in sira. Trnič in pisave: Poseben sir trnič ter lesene deščice, imenovane pisave, s katerimi so na sir odtisnili unikatne vzorce. Arhitekturne značilnosti bajte: Ovalna oblika brez dimnika in oken, s šotorasto streho, ki leži na lesenih tramovih in temelji na kamnitih skalah.



PASTIRJEVO ŽIVLJENJE

Dejstvo je, da so bili včasih pastirji bolj preprosti, danes pa je vse veliko lažje in bolj moderno. Pastirsko naselje danes obsega 63 bajt, parlament, plesišče, muzej in kapelo Marije Snežne. V začetku junija se približno 33 pastirjev odpravi na poletni oddih. Skrbijo za približno 380 glav živine. Delovni dan pastirja se začne zgodaj zjutraj, okoli pete ure. Najprej se odpravijo v hlev in poskrbijo za živino: pomolzejo krave, katerih telički še ne pojedjo vse hrane. Nato se odpravijo na pašo-pastir jih odžene na pašo. Za tem pa se loti čiščenja hleva in poskrbi za odvoz gnoja. Sledi zajtrk, ob osmih pa se pastirji zberejo pred parlamentom in odidejo na tlako. Ob dvanajstih se vračajo na kosilo. V popoldanskem času pa se lotijo nabiranja zdravilnih rastlin, borovnic, jagod,... Okrog petih popoldne se vračajo k bajti in poskrbijo za živino, ki se vrne s paše (privežejo jih v hlev). Včasih se zgodi, da se kakšna žival ne vrne in jo je potrebno poiskati (zgodilo se je, da se krava zvečer ni vrnila, ker je telila).

PROGRAM - PASTIRSKA PRAVLJICA V ŽIVO

Stopite iz vsakdana in se prepustite pravljčni izkušnji na Veliki planini, kjer se čas ustavi in narava pripoveduje svojo zgodbo. Pastirska pravljica v živo je nepozaben vikend program, ki vabi pare in mlade družine, da doživijo pristno življenje na planini v družbi lokalnih vodičev, okusijo lokalne dobrote in odkrijejo lepote ene najbolj znanih slovenskih planin.



Program je sestavljen, kot vikend izlet, ki se začne v petek zjutraj ob 8:30, ko se zberemo na parkirišču pri spodnji postaji nihalk, kjer nas pričaka vodič z dobrodošlico. Ob 9:00 se z nihalko povzpne na Veliko planino, kjer nas prevzame svež planinski zrak. Od tega trenutka dalje lahko opustimo vso mestno življenje in se prepustimo pastirski pravljici. Vožnja z nihalko traja približno 10 minut, nato pa nas čaka uro sprehoda do koč. V kočah imate čas za namestitev. Pričakala pa vas bo tudi "pastirska malca". Okoli 13:00 ure si bomo ogledali prvo znamenitost na planini - Preskarjev muzej. Pripravite svoje telefone, saj boste lahko poskenirali QR kode s katerimi boste odkrili, kako so predmete v muzeju uporabljali včasih. Sledi ogled kapele Marije Snežne, katera je delo učenca arhitekta Plečnika in sprehod med pastirskim naseljem. Po kosilu pa zaslužen počitek in prosto popoldne primerno za različne aktivnosti. V koči dobite tudi brošuro v kateri najdete osnovne podatke o vikend doživetju, nujne kontakte na katere se obrnete v primeru zapleta ter zanimive ideje za aktivno preživljanje prostega časa. Na telefon si naložite aplikacijo Velika planina. Izpolnili boste podatke o sebi in izbrali koč v kateri bivate, saj se bo tako ta nastanitev shranila v aplikaciji in tudi, če zaidete s poti, se boste s pomočjo GPS-a znali orientirati. Za aktivno preživljanje prostega časa boste v aplikaciji našli različne ideje. Pohodnike bo najprej zamikalo raziskovanje narave. Ko pridete do določene točke, na aplikaciji poiščete možnost skeniranja, usmerite napravo proti točkam na planini, prikažejo se dodatne informacije o zgodovini, zanimivosti, fotografije iz preteklosti, predvaja pa se lahko tudi avdio posnetek, v različnih jezikih, če je le-ta na voljo. Na planini ne manjkajo niti zimski športi kot so smučanje, sankanje ali krpljanje. Zvečer sledi večerja in druženje ob ognju in ob pripovedih zanimivih zgodb naših pastirjev.

Sobotno jutro začnemo s prebujanjem ob čudovitem sončnem vzhodu ob zgodnji 6:00 uri. Nato pa se pridružimo pastirjem pri jutranjih opravilih – molža krav in odgon na pašo. Na nas pa v kočah že čaka okusen pastirski zajtrk. Ob 10:00 se ustavimo pri pastirici, kjer na delavnici izdelamo sir trnič. Trnič je eden najbolj prepoznavnih spominkov iz Velike planine, katerega so pastirji izdelovali že pred stoletji. Gre za starodavni simbol plodnosti in ljubezni, saj s svojo obliko ponazarja ženske prsi. Pastirji so enega obdržali zase, enako okrašenega pa so podarili svoji izvoljenki. Delavnica izdelovanja trniča traja 90 minut. Sir trnič, ki ga boste izdelali, lahko odnesete v dolino.



Kosilo si bomo ta dan privoščili v gostišču Zeleni rob ob 12:30 uri. Nova znanja bomo spet pridobivali po krajšem počitku. Okoli 16:00 ure se udeležimo zeliščarske delavnice, kjer spoznamo skrivnosti zdravilnih rastlin. Z vami bo pastirica, ki pozna vsako rož'co na planini. Skupaj z njo boste pripravili in pili pravi planinski čaj in si ga natočili s korco (lesena pastirska zajemalka). Kje na planini rastejo zdravilne rastline pa si boste ogledali na aplikaciji Velike planine, kjer poskenirate rastlino ter izveste njeno ime ter njeno uporabnost. Zeliščarska delavnica traja 90 minut, mešana zelišča za čaj pa lahko prav tako odnesete domov. Večer zaključimo s pastirskimi igrami in zgodbami, nato pa se sprostimo ob ognju.

Zadnji dan se po krajših jutranjih opravilih in okusnem zajtrku odpravimo na še zadnji krajši izlet do jame Veternice. Jama Veternica je naravna znamenitost planine. Sestavljata

jo jami Mala in Velika Veternica, ki sta nastali ob preperevanju, ko se je porušil njun strop, kar je pripeljalo do nastanka dveh udornic. Bolje obiskana je Velika Veternica, njena posebnost pa so krpe snega, ki jih najdemo v jami tudi v poletnih mesecih. Vračamo se okoli 11:00 ure in si privoščimo kosilo. Delavnica zadnjega dne je zasnovana kot praktičen in uporaben zaključek, kjer udeleženci pridobljeno znanje prenesejo v svoje vsakodnevno življenje. Spoznali bodo, kako porabiti sirotko za peko ali pripravo osvežilnih napitkov, kako pripraviti hitro okusno jed, ter prejeli knjižico z recepti za ustvarjanje pastirskih dobrot doma. Skupaj se bodo naučili tehnik sproščanja, kot so pastirska meditacija, dihalne vaje in jutranje raztezanje. Udeleženci bodo izkusili 10-minutno pastirsko meditacijo in prejeli dostop do posnetkov zvokov Velike planine za sproščanje tudi doma. Zaključek delavnice bo namenjen idejam za dekoracijo doma, ki so navdihnjene z življenjem pastirjev – od preprostih okrasov, pastirsko zapestnico iz volne, obesek iz lesa ali okrasni šopek iz posušenih trav in cvetlic. Sledi še poslovilno druženje, nato pa odhod v dolino okoli 17:00 ure.

ZAKLJUČEK

Naš program na Veliki planini predstavlja inovativen pristop k spoznavanju pastirske tradicije. Združuje staro in novo, tako da mladim na zanimiv način približuje bogato dediščino planine. Interaktivne tehnologije, kot so virtualna resničnost in aplikacije, dopolnjujejo pristna izkušnja življenja na planini. Program vključuje delavnice, pohode, kulinariko in druge aktivnosti, vse to pa temelji na avtentičnih pastirskih običajih. Naš cilj je ustvariti edinstveno doživetje, ki bo navdušilo mlade in hkrati prispevalo k ohranjanju kulturne dediščine Velike planine. Program je tako spoj tradicije in moderne, ki obiskovalcem omogoča, da se povežejo z naravo in spoznajo bogato zgodovino pastirskega življenja.

VIRI IN LITERATURA

- <http://odmev.zrc-sazu.si/planina/>, 5 Januar 2025.
- <http://odmev.zrc-sazu.si/planina/Literatura.htm>. 5 Januar 2025.
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Velika_planina#/media/Slika:Velika_planina_05.jpg. 5 Januar 2025.
- https://www.hribi.net/slika_gora/kapela_marije_snezne_velika_planina/4313
5 Januar 2025.
- <https://siol.net/sportal/naj-planinska-koca/dragocenost-v-katero-se-vstopa-s-kozi-vrata-iz-ameriskega-bombnika-video-505876>. 5 Januar 2025.
- <http://www.velikaplanina.si/wp-content/uploads/2022/07/image.png>. 5
Januar 2025.